

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

HONISMERETI VEZETÉS FELSŐFOKON*

(KOVÁCS SÁNDOR ÉS PÁPAI FERENC KÖZÖS MÉLTATÁSA)

Két – arra kétségtelenül érdemes – kitüntetett együtt való méltatása a Magyar Örökség Díj történetében rendhagyó. A kárpátaljai származású Kovács Sándor és a tarpai Pápai Ferenc egymás mellé állítását azonban kellően indokolja, hogy polgári foglalkozásuk mellett elkötelezték magukat a kárpátaljai, illetve az erdélyi honismereti utak szervezése és vezetése mellett. Ezt az évtizedekkel mérhető tevékenységüket hivatásnak tekintik, és jogosan tiltakoznak, ha azt bárki idegenvezetésnek minősítené. Idegenek helyett Ők honfitársaikat szervezik és kísérik a magyar nemzetestől száz éve elidegenített, de el mégsem idegenedett Kárpátaljára és Erdélybe, hogy lássák és tapasztalják: „vannak vidékek”, melyeket lakóival, természeti és kulturális környezetükkel, épített örökségükkel egyben, a rokoni szeretet és ösztönös ragaszkodás karjaival – a geopolitikai valóság ellenére is – keblükre ölelhetnek.

Kovács Sándornak nem volt nehéz megszeretnie Kárpátalját, hiszen a neves szabolcsi község, a Tisza-parti Eszeny szülőtteként már gyermekkorában megérintették szülőfaluja múltjának feltárt és feltáratlan, a helyi mondavilágban gyökerező, titkokat rejtő részletei. Ám ahhoz, hogy vágyai szerint történelemtanári pályán induljon, abban az időben kommunista-bártnak kellett volna lennie. Ez a feltétel számára, aki egész élete folyamán meggyőződéssel vallja – nem érdekcsoportokat, hanem ügyeket kell szolgálni – rémálom volt. Így az Ungvári Állami Egyetemen egy semleges szakterület, a matematika felé fordult, s ott szerzett diplomát, majd 22 évig tanította szülőfaluja középiskolájában a matematikát. 1999-től Budapesten két évig egy általános iskolában, majd 17 éven át egy felnőttképző gimnáziumban oktatott ugyancsak matematikát és informatikát – 2018-ban történt nyugdíjba vonulásáig.

---

* A Magyar Örökség díjátadóján kellett volna elhangzania március 21-én az MTA dísztermében, ám a rendezvény a járványhelyzet miatt elmaradt.

A honismereti feladatokra való készülődése a tanári tevékenységgel párhuzamosan történt, s a szülőföld múltjának kutatása nagyon fontos kiegészítője lett a tanári pályának. S amikor az 1990-es évek elején a rendszer és a körülmények megváltozásával szülőföldje, Kárpátalja is megnyílt az utazni vágyók előtt, tudatosult benne, hogy a tönkretett, gazdaságilag ellehetetlenített, ám csodálatos természeti és történelmi adottságokkal rendelkező vidék számára az egyetlen kiút az idegenforgalom fellendítése. Ez pedig azt jelentette, hogy föl lehetett és föl is kellett vállalnia ennek a Trianon óta a legmostohábban kezelt és elfeledett térség szeretetének tovább örökítését és népszerűsítését. De tapasztalva a Kárpátaljával, mint „terra incognitával” kapcsolatos tájékozatlanságot és sok felelőtlen félretájékoztatást, Kovács Sándor minden eszközzel igyekezett kialakítani egy valós Kárpátalja-képet. Ezt kezdetben az odautazó csoportok szakszerű kalauzolásában látta, de az utasok biztatására 1996-ban egy szerény honismereti munka megírására szánta el magát. A Kárpátalját magyar szemmel bemutató *Kirándulások a Kárpátok alján és bércein* című kiadvány – amint az alcím is jelzi – úti olvasmány a vidéket felfedezni vágyók számára. A kötetet a magyar vonatkozású történelmi és irodalmi példák, idézetek teszik sajátossá, melyekkel a szerző már nemcsak informálja, de nemzettudatot erősítve, és elgondolkodtatva szórakoztatja is az utasokat. A turistacsoportok fogadása, a határon történő beléptetés, a lepusztult infrastruktúra okozta problémák gyakran emberfeletti próbatétel elé állították. Ő azonban vállalta a nehézségeket, mivel meggyőződésesen hitt az általa felvázolt út helyességében. Ma, amikor Kárpátalja gazdasági életében szélteben-hosszában a turizmusról szól szinte minden, érdemes elgondolkodni azon, hol tartana az ügy ilyen emberek nélkül.

A szűkre szabott időkeret miatt jöjjenek most a tényszerű adatok. Kovács Sándor eddig 14 kisebb kiadványban és monográfiászerű szakmunkában foglalta össze a táj természeti-földrajzi és történelmi-kulturális nevezetességeit. A tájékozódás segítése végett 13 részletes magyar-ukrán és ukrán-magyar névmutatóval ellátott térképet szerkesztett, megírt 85 szakcikket és tanulmányt, melyekben az épített örökség hányatott sorsú várainak és kastélyainak, a változó idők által meghurcolt emlékműveknek sorsára és értékeire irányítja az olvasó figyelmét. Ötleteivel, szakértelmével 9 honismereti film elkészítésében vett részt, 2 dokumentumfilmet pedig maga rendezett és forgatott. Tevékenyen vett részt több turisztikai szakmai fórumon és konferencián, melyeken mindegyre Kárpátalja népszerűsítését és gazdasági segítségét szorgalmazta. Testvéri közösségeket, jótékonyági rendezvényeket szervezett,

melyek kárpátjai magyar tanintézetek és közösségek támogatására ajánlották fel bevételeiket. Láthatjuk: Kovács Sándor Kárpátja felemeléséért végzett szerteágazó, felülmúlhatatlan és fáradhatatlan munkájával méltán érdemelte ki a Magyar Örökséget jelképező aranyjelvényt.

Kovács Sándorhoz igen hasonlóan a népművelés-földrajz szakos Pápai Ferenc is a '70-es években kezdte el Erdély honismereti felfedezését. Mint vallja, a földrajz szeretete, a nyomdászhagyomány iránti vonzalom, és az Ady-centenárium vitte elsősorban Erdély felé. Ekkortájt többnyire nyugdíjasklubokat és könyvtárosokat utaztatott, s amikor hivatali felettese el akarta tiltani az erdélyi utak szervezésétől, így válaszolt: „Én Tamási Áron szerint megyek, ő pedig azt hagyta ránk, hogy »a székely a tűzéhez hívja az idegent, és annak saját melegét is odaadná«. Neki lett igaza, mert a rendszerváltozást követően hatalmas szimpátiahullám indult meg Erdély felé.

„Múltunk hagyomány, jelenünk magatartás, jövőnkre nézve feladatvállalás” – fogalmazta meg a nemzetközösség számára is érvényesen a megmaradás minimumát, s ezzel a hitvallásszerű gondolattal találkozik, aki névjegyet kap tőle. Szervezett útjai alkalmával, mint mondja, nem az útikönyvek írásos anyagát adja tovább, mert az unalmas lenne, azt bárki olvashatja. Szerinte a látvány az elsődleges, ami a látogató elé tárul, illetve mindaz, ami mögötte van: hogy mit és kit adott a közösségnek a táj. Együtt utazunk a nagy példaképekkel, azok idézeteivel – mondja Pápai Ferenc, s utastársai maguk erősítik meg, hogy a vele tett utaknak érzelmi töltete, már-már lelke van. Ezek alapján ő maga is egyre erősebben hiszi, hogy minden úti cél templommá válhat, s ő az erdélyi utakat templommá szeretné változtatni mindenki számára. Mégpedig oly módon – fogalmazza meg a további feladatokat – hogy az utaztatók maguk is a tartalmi sokoldalúság, az ismeretterjesztés, a „kézfogások” úttörőivé, azok kezdeményezőivé válnak. Példa erre máris néhány eddigi, a helyi hagyományörzőkkel közösen végzett munka: a házsongárdi temető térképe, a csíksomlyói ismertető és a Székelyföld „borvizeinek” térképe. Orbán Balázs, a „legnagyobb székely” is ezt tette, mert a Székelyföld nagyon „messze van a tűztől”, ezért kell közelebb hozni Budapesthez.

Pályája során Pápai Ferenc sokféle embert kísért Erdélybe. Voltak köztük megrögzött világjárók, akik a rájuk váró élménynél többre nézték a szolgáltatást. Az ő véleménye szerint ez nem baj; közönyük ellenére nekik is kell Erdély, s egy Kodály-idézettel támasztja alá igazát: „Úgy jártam, mint a bibliai pásztor, aki apja szamarait kereste, s helyettük egy egész királysá-

got talált.” Általában ezzel a felismeréssel jönnek haza Erdélyből – mondja Pápai – a világgjárók, mert többet és mást kaptak, mint amit vártak. A versek és idézetek elvégzik a maguk lélekformáló munkáját, ha azokat hozzáértő elme válogatja. Pápai Ferenc Reményik Sándor sírjának megszívlelendő feliratát, helyesebben a felirat üzenetét köti mindannyiunk lelkére: „Egy lángot adok, ápollod, add tovább...” S hozzáteszi, hogy ezt a lángot megkaphatjuk a csángó muzsikustól, az Ábelektől, az *Emberek a havason* hőseitől, házsongárdi nagy halottainktól és talán az idegenvezetőtől is.

Tisztelt ünneplők! Hogy e két nemeslelkű férfi párhuzamos méltatása mennyire indokolt, maga Pápai Ferenc mondja el, aki egy önzetlen gesztussal Kovács Sándor pályatársát felterjesztette a Magyar Örökség Díjra. „Tisztelt Bírálóbizottság! – írja – Kovács Sándor honismereti és idegenvezetői tevékenységét akkor lehet igazán megismerni, ha eljönnek egy kárpátaljai közös kirándulásra és Sándor beszélteti a tájat, annak múltját és jelenét, a legendák világától a mai valóságig – azzal a tanulsággal, hogy történelmünk nem a megértések tudománya, de mindenkit elvezethet az »együvé tartozás« hitvallásához. Ezen az úton járunk magunk is. Közös céljaink szerint, hasonló értékrenddel, azonos pedagógiai ismeretekkel, mégis külön-külön, más-más életutakon.” Végezhet-e ennél célravezetőbb, áldásosabb munkát két nagyszerű ember? Ez éppen elegendő. Legyen ettől kezdve Kovács Sándor és Pápai Ferenc példaadó honismereti és pedagógiai tevékenysége **MAGYAR ÖRÖKSÉG!**